

"Ekalliyette kalan kavı, eğer içindeki hakikat ve mağz, onu intihap eden istidatlardaki heves ve hevâ ve mevrus ayineye ve mizacına galebe çalmasa, o kavı bir hatar-ı azîmde kalır." devamıyla izah eder misiniz?

Azınlıkta kalan, yani ümmetin genelini bağlamaktan uzak olan bir dini içtihadın ya da yorumun içindeki öz ve hakikat bu görüşü tercih eden kişinin heves ve karakterine galip gelmezse, yani onu etkisi altına almaz ise, bu özel yorum/içtihat büyük bir tehlikeye dönüşebilir. Demek "*hükümün insana değil, insanın hükme tabi olması*" gerekiyor, aksi olursa dalalet olur. Bir çok sapkın fırkanın türemesi de bu yüzdendir.

İnsan tabi olduğu hükümde fani olması gerekirken, aksine hüküm insanda fani olursa, o zaman Hüda hevaya tabi kılınmış olur. Yani insanın üstünlüğü değil hukukun üstünlüğünün geçerli olması gerekir. Şayet insan hukuk ve hükme abanırsa mezhep mizaca tabi kılınmış olur. Oysa mizaçlar mezheplere tabi kılınmalıdır.

"Şeriattan işitiyoruz ki, rey-i cumhur budur, fetvâ bunun üzerinedir. İşte şu, bu meclisteki rey-i ekseriyetin nazîresidir. Rey-i cumhurdan mâadâ olan akval, eğer hakikat ve mağzdan hâli ve boş olmazsa istidâdâtın reylerine bırakılır. Tâ, her bir istidad, terbiyesine münasip gördüğünü intihap etsin."(1)

Ümmetin genelini bağlayan içtihat/yorumlar rey-i cumhurun görüşleridir, yani müçtehitlerin üzerinde ittifak ettiği genel fetvalardır. Bunun dışında kalan görüşler özel ve hususidir. Ve bu özel görüşlerde içinde bir hakikat bir öz barındırıyor ise geçerli ve faydalıdır. O zaman çok zorda ve darda olan birisi bu özel görüşlerden istifade edebilir. Çünkü bütün insanların bir tarağın dişleri gibi eşit bir seviyede ve durumda olması mümkün değildir. Mutlaka özel içtihat/yorumlara muhtaç olan insanlar olacaktır.

Umumi içtihadın yanında hususi ve özel içtihatların olması bu yüzdendir. İslam hiç kimseyi sorunları ile baş başa bırakmıyor, mutlaka ona bir çözüm yolu sunuyor, yeter ki kişi samimi ve içten olsun.

İçtihat ederken ya da Kur'an ve sünnete mana verirken, kabiliyet ve meşrebin bakış çerçevesi, Kur'an ve sünnete ittiba edip, onun boyası ile boyalanması gerekirken; maalesef tam tersi olup, kabiliyet ve meşrep çerçevesi, Kur'an ve sünneti kendine tabi kıldı, onu kendi boyası ile boyaladı. O zaman Kur'an ve sünnetin üstün ve geniş

hakikatleri, dar ve kısır meşrep çerçevesine sıkışıp kaldı. Bu da İslam tefekkür aleminde bir yozlaşma ve verimsizliğe sebebiyet verdi. Zaten verimsiz ve dar olan görüşler, bir de taassup ile iyice kemikleşti. Hatta farklı görüşte olanları da taassup ateşi ile reddedip inkar etti. Bu da İslam fikir dünyasının verimsizleşmesine ve taklidine sebebiyet verdi.

Halbuki insanın hevası hüdaya, mezhebi ise Kur'an ve sünnete tabi olması gerekirdi. Ama tam tersi olup, kabiliyet hüdayı kendine hapsetti, meşrep de mezhebi şekillendirdi.

Hüda burada; Kur'an ve sünnettir, heva ise; kabiliyet ve mizaçtır. Mezhebin mizaçtan çıkması ise; Kur'an ve sünnet içindeki hakikatlerin, hakiki hali ile değil, meşrep ve mizaç ölçüsü ile oluşturmasına kinayedir. Bir alim Kur'an ve sünnet içindeki hakiki mezhebi çıkarması gerekirken, kendi içindeki dar ve mizaca tabi olan mezhebi, Kur'an ve sünnete dahil etmiştir. Sair alim de, aynını yapınca, hevalar yani mizaç ve meşrepler birbirine muhalif ve münkir olmuşlar.

Halbuki Kur'an ve sünnete gölge olmadan, Kur'an ve sünnetin mahfi manalarını, aynı ile harice çıkarsa idiler karmaşa ve verimsizlik ve taassup olmazdı. Zira hüda ve hüdadan olan çarpışmaz, birbirine muhalif düşmez.

Kur'an ve sünnet; su gibidir, arı gibi verimli, bir alim bal gibi hakikatler çıkarırken, mizaç ve meşrebine yenik düşmüş bir alim ise; ihtilaf taassup ateşi çıkarır.

(1) bk. [Münazarat, Sualler ve Cevaplar.](#)